

E-kirjastouutisia 1/2010: uudistuksia ja muutoksen tuulia

Posted on [12.5.2010](#) by [e-library - EP / HULib](#)

Tarkkasilmäisimmät lienevät huomanneet, että NELLissä on tapahtunut tiettyjä muutoksia, joista näkyvin lienee vasemman laidan valikossa tarjolla oleva *Artikkelihaku*. Vähän muitakin rukkailuja on tehty, esimerkiksi SFX-valikossa, ja lisää on luvassa vielä tämän vuoden aikana. E-kirjastorintamalla on tapahtunut yleisemminkin pientä edistymistä. Esimerkiksi e-kirjojen linkityksiä HELKA-tietueissa on kehitetty paremmin etäkäyttäjääkin palveleviksi.

Oli jo aikakin, voi sanoa. Onhan esimerkiksi NELLimme käyttöliittymä ollut aika lailla ennallaan jo useamman vuoden, itse asiassa vuodesta 2006, jolloin tehtiin hakemistot aineistojen selailua ja valintaa helpottamaan ja rakennettiin vasemman laidan valikko *Etsi*-laatikkoineen ja pikalinkkeineen. Sitä paitsi on jo kauemman aikaa puhuttu siitä, kuinka NELLI ei oikein avaudu käyttäjälle ilman kurssitusta. Tätä epäkohtaa on puitu valtakunnallisellakin tasolla, muun muassa Triangeli-päivillä.

Seuraavassa kerron ensin lyhyesti jo toteutetuista ja kaavailluista muutoksista, jotka kiinnostavat ehkä eniten. Lopuksi pohdin vähän sitä, miksi NELLimme ja e-kirjastotopalvelujemme kehittäely ei ole edennyt eikä ehkä jatkossakaan etene niin ripeästi kuin toivoa sopisi.

Mitä on muuttunut?

Tiettyyn artikkeliin muutamalla klikkauksella !

Alaansa seuraavien aktiivitutkijoiden tarvinnee tehdä aiheenmukaisia tiedonhakuja aika harvoin. Tarve saada tietty artikkeli luettavakseen aktualisoituu huomattavasti useammin. *Artikkelihaku* kehitettiin ainakin osaksi juuri tällaista tilannetta varten. Vaikka artikkelista olisi selvillä tarkat viitetiedot ihan lehden numeroa ja sivunumeroita myöten, sen esiin etsiminen vaati aiemmin useamman klikkauksen. Nyt homma saattaa (usein) onnistua muutamalla klikkauksella: artikkelin nimi lainausmerkeissä vain laatikkoon ja klikkaus ja viite on siinä ja parin näpäytyksen päässä itse artikkelikin. *Artikkelihaku* saattaa auttaa myös niitä, joilla on etsimästään artikkelista hieman epämääräiset tiedot. Tarkennetun artikkelihaun puolella voi etsiä artikkelia useammalla hakuehdolla, esimerkiksi tekijän etunimellä ja artikkelin nimen sanoilla.

Artikkelihaku perustuu (osaksi) pikahakusettiin, johon on niputettu joukko suuria, monialaisia viite- ja lehtitietokantoja. *Artikkelihakua* tai sen perustana olevaa pikahakusetiä, joka on tarjolla *Pikahaku*-näkyvässä, voi kokeilla hyödyntää myös muulla tavoin. Kuitenkin aiheenmukaiset haut saattavat tuottaa turhan suuria tulosjoukkoja ja paljolti epärelevanttejäkin viitteitä varsinkin silloin, jos käytettävät hakutermit ovat yleisiä.

Mahdollisuutta etsiä DOIlla on sitäkin vuosien varrella useammassakin palautteessa toivottu. Nyt se on näkyvästi tarjolla.

Helpotusta kirjan paikantamiseen pääkaupunkiseudun kirjastoista

Pääkaupunkiseudulla on lukuisia kirjastoja, joiden kokoelmista tiettyä kirjaa voisi jäljittää. Näin myös luetteloita, joiden avulla kirjaa etsiä. *Etsi/Paikanna kirja* – pikahakuryhmä, joka on tarjolla

Pikahaku-näkyvässä, on tehty tähän tarpeeseen. HELKAN, LINDAn ja Helmetin lisäksi ryhmässä on mukana pääkaupunkiseudun amk-kirjastojen kokoelmaluetteloita.

Jos e-lehteä ei löydy, hakija opastetaan HELKA-hakuun

Jos lehdestä ei ole ollut tarjolla e-versiota, hakija on tähän asti saanut NELLIssä vain kielteisen vastauksen. Nyt hänelle ehdotetaan vilkaisua vielä HELKAsta ja tarjoillaan hakulaatikkokin tätä varten. Aiemminhan HELKAan mahdollisesti aiempia painettuja vuosikertoja etsimään on johdateltu vain SFX-valikon kautta eli tilanteessa, jolloin e-vuosikertojakin on ollut tarjolla.

Entistä selkeämpi ja informatiivisempi SFX-valikko

SFX-valikkoa on selkiytetty ja linkit mahdollisesti varhempien, painettujen vuosikertojen saatavuustietoihin vievät nyt vain HELKAan ja LINDAan, aiemmin oli tarjolla pudotusvalikko, jossa oli useampia kirjastoja. Valikkoon on lisätty myös merkintä, onko lehti vertaisarvioitu (*Peer Reviewed*) – heti lehden nimen ja ISSN:n jälkeen. Ihan tarkkaan ei ole tiedossa, mihin perustuen ja kuinka kattavasti ExLibris on tämän tiedon lehtiin liittänyt. Jos merkintä tai sen puuttuminen arveluttaa, tarjolla on edelleen linkki Ulrichsweb-lehtihakemistoon, josta asian voi halutessaan tarkistaa.

E-kirjojen HELKA-tietueissa etäkäyttöä tukevat linkitykset

HELKAssa olevissa e-kirjatietueissa on ollut suoria linkkejä itse teoksiin. Nämä ovat saattaneet olla hämmentäviä etäkäyttäjille. Nyt lisensioitujen hankintojen e-kirjatietueisiin on alettu laittaa kahdet linkitykset, toinen etäkäyttäjää toinen yliopiston verkosta operoivaa käyttäjää silmällä pitäen. Linkistä, jossa on merkintä *off campus* tai *etäyhteys*, avautuu kirjautumislomake, jonka täytettyään yliopistolaiset saavat kirjan auki. Ulkopuolisille etäkäyttäjille lomake viestii, että pääsy edellyttää tunnuksia HY:n verkkoon (mikä huomautus on kyllä usein sisällytetty myös itse tietueeseen).

Ihan kaikissa e-kirjatietueissa ei kaksia linkkejä välttämättä ole. Oma ongelmansa on ollut myös siinä, että linkityksiä ei ole ollut helppoa päivittää e-kirjapalvelujen uusittua palvelujaan ja samalla usein myös linkityksiään. Tässä meidän on kehiteltävä uusia menettelytapoja, jotta saisimme päivitykset toteutettua ja työekonomisemmin ja nopeammin. Lähivuosina pääsemme toivottavasti OpenURL-linkityksiin kiitos sen, että SFX-tietämyskantaan tulee nykyistä kattavammin myös kirjoihin liittyvää tietoa.

Aiempaa tolkullisemmat monihaun valikot

Monihaku-näkyvässä olisi periaatteessa valikot, joiden kautta aineistoja voisi valita yhteishakuun. Tätä lähestymistapaa ei ole oikein voinut suositella, koska valikot ovat ahtaita ja aineistolistat ovat olleet pitkiä ja sekavia, kun eri alojen aineistoissa on näytetty myös sellaisia tietokantoja, joita ei ole voinut valita NELLI-hakuun. Nyt aineistojen aiheenmukaista selailu ja valinta *Monihakuun* on tätäkin kautta vähän tolkullisempaa, kun listat ovat lyhempiä ja näkyviin tulevat vain NELLI-haettavat aineistot.

Mitä muutoksia on tulossa?

Yksi hankalimmista asioista NELLIä ilman kurssitusta lähestyvälle lienee haun kaksivaiheisuuden oivaltaminen: ensin on valittava aineisto(t), jo(i)sta aikoo ja sitten vasta pääsee hakemaan. Tiedossa ei ole, kuinka moni kurssittamattomista yrittäjistä on luopunut leikistä, kun on saanut nollatuloksen kirjoitettuaan NELLI:n vasemman laidan valikon *Etsi aineisto* -laatikkoon jonkun hakusanan, ja siirtynyt Google Scholarin käyttäjäksi.

[Turun yliopiston NELLIssä](#) tähän ongelmaan on vastattu ohjaamalla käyttäjä heti etusivulla aloittamaan tiedonhaku tieteenalan ja sitä kautta aineistojen valinnalla. Tarjolla on muutenkin kiitettävästi opastusta. Vasemman laidan valikon valinta- ja hakutoimintojen yhteydessä samoin muutamien pikalinkkien vieressä on kysymysmerkkejä, joiden takaa löytyy selostusta siitä, mistä on kyse.

Meidän NELLImme etusivua kehitetään todennäköisesti vähän samaan suuntaan eli käyttäjää ohjataan ja opasteita kehitetään. Ihan tarkkaan emme ole vielä sopineet, miten Turun mallia luovasti sovellamme.

Myös pikahakuryhmiä on tarkoitus kehittää lisää. Innoitusta tässä olemme etsineet muiden NELLI-portaaleista, joiden pikahakuvalikoimia voi ihmetellä [NELLI-wikistä](#).

Ongelmallista asiakkaille mutta todennäköisesti useille kirjastoammattilaisillekin on ollut myös hahmottaa, mitä voi odottaa löytävänsä NELLIn ja mitä HELKAN kautta. Monessa yhteydessä on tarjoiltu kahtiajakoa: painetut aineistot löytyvät HELKAN, e-aineistot NELLIn kautta. Mutta eikö hakija törmää HELKAssa myös e-lehtiin, e-kirjoihin ja e-hakuteoksiin voimatta kuitenkaan tietää, miten kattavasti näitä voi odottaa sitä kautta löytävänsä? Ja voiko ainakaan HY:n NELLIä nykyisellään suositella e-kirjojen hakuun, kun sieltä löytyy vain e-kirja-paketteihin ja e-kirjapalveluihin liittyviä tietueita? Ei tämän pitäisi olla näin hankalaa. Yhtä ja toista tämän asian suhteen on tarkoitus tehdä. Nähtäväksi jää, millaisiin ratkaisuihin päädymme ja missä aikataulussa.

Miksi liikkeelle vasta ja juuri nyt?

Monet nyt toteutetuista uudistuksista vaikuttavat näin jälkeenpäin ajatellen siksi pieniltä, että voi hyvällä syyllä kysyä, miksi ne on saatu toteutettua vasta nyt. Alueella on toiminut vuosien varrella useampiakin työryhmiä, joissa on joskus heiteltu myös ideoita esimerkiksi käyttäjäopastusten kehittämisestä ja kampuskohtaisista pihkahakunäkymistä. Miksei näitä ole lähdetty toteuttamaan?

Meillä Helsingin yliopistossa portaaliin ja e-kirjastopalveluihin liittyvä kehittäelytyö on takunnut osin siksi, että lähellä käyttäjiä olevat tiedonhankinnan kouluttajat ja muut tiedonhaun opastajat eivät ole olleet selvillä NELLIn kehittämismahdollisuuksista eivätkä ole näin ollen osanneet artikuloida tähän liittyviä toiveita tai edes ottaa kantaa mahdollisesti esillä olleisiin kehittämisideoihin. Muutamienkin esillä olleiden kehittämis ehdotusten toteuttaminen on tyssännyt myös siihen, ettei HY:n kirjastolaitoksen piirissä ole ollut kirjastoammattilaisia, joiden toimenkuvaan olisi kuulunut tai mahtunut niiden valmistelu ja toteutus.

Tänä keväänä tapahtuneesta edistyksestä lieneekin (ainakin osittain) kiittäminen myös organisaatiomuutosta. Keskitetyissä palveluissa on sekä NELLIn kanssa pidempään työskennelleitä että tiedonhankinnan koulutuskokemusta ja yhteyksiä kouluttajiin omaavia kirjastoammattilaisia, jotka ovat yhdessä keskustellen voineet valmistella ne palaverit, joissa on jo hahmoteltu tiettyjä suuntaviivoja NELLIn e-kirjastopalvelujen kehittämiseksi.

Oma osuutensa e-kirjastopalvelujen kehittämisedellytysten parantumiseen on ollut myös sillä, että keskitetyissä palveluissa on nyt myös Voyageriin ja HELKA luettelointiin liittyvää asiantuntemusta. HELKA on tärkeä yksittäisten e-kirjojen ja -hakuteosten käyttöön saattamisen kannalta. Jatkossa ehkä myös (ainakin ostetut) e-lehdet voi kenties löytää ja avata myös HELKAN kautta.

Kovin nopeaa edistymistä emme voi luvata. E-aineistojen käyttöön saattamiseen liittyvät prosessit ja työkulut ovat edelleen kovasti hakusessa samoin resurssointi. Myös prosesseihin eri tavoin osallistuvien roolit vaativat määrittelyä ja osaaminen kehittämistä. Alueella tarvitaan, niin keskitettyjen palvelujen kuin kampuskirjastojenkin panosta, hyvin monien ja monenlaista osaamista ja tieteenala- asiantuntemusta omaavien kirjastoammattilaisten myötävaikutusta ja palaveerausta ja työpajakokoontumisia hyvin monentyyppisin kokoonpanoin.

E-kirjastotoimintamme on tähän asti pyörinyt monenlaisten adhoc-ratkaisujen varassa. Metalib-luettelointia ja SFX-aktivointia on tehty hajautetusti, usein hyvin sivutoimisesti ja satunnaisesti ja näin ollen myös kaikkea muuta kuin johdonmukaisesti. Myös aineistojen toimivuuden testaukset (esim. NELLI-haut ja etäkäyttö) on usein tehty puutteellisesti, jos lainkaan. Siivottavaa ja korjattavaa riittää. Silti e-kirjastopalvelujen kehittämiseenkin on revittävä aikaa. Töiden organisointiremonttia ja siivousta jaksaa paremmin, kun on rinnalla myös kehittämisproggiksia. Sitä paitsi niitä toteuttaessa oppii ja tulee kokeilleeksi uudenlaisia toimintatapoja ja yhteistyökuvioita. Välillä kuitenkin epäilyttää, miten venymme kaikkeen tähän. Henkilöresursseja kokoavaan suunnitteluun kaivattaisiin.

Kirjoittaja:

Eeva Peltonen

(E-)kirjastonhoitaja

Helsingin yliopiston kirjasto / Keskitetyt hankinta- ja metadatapalvelut